

RAMUZ'NÜN YAPITLARINDA DOĞAÜSTÜ TEMASI VE KOLLEKTİFKORKU

Doç. Dr. Tuna ERTEM

Coğrafi ve sosyal açılardan sınırlı bir bölgenin dışına çıkmayan Charles-Ferdinand Ramuz'nün öyküleri ve romanlarının pek çoğunda bir leit-motif gibi karşımıza çıkan öğelerden birisi de doğaüstü temasıdır. Bu tema, yöre halkının doğaüstü güçlere karşı duyduğu inanç ve korkunun sonucu olarak gelişmiştir. İsviçre'nin Valais bölgesinde Jura'ların arasına sokulmuş ya'da Lemman gölü kıyısına sıralanmış küçük köyler veya kasabalarda geçen öykülerin hemen pek çoğu, köylüler tarafından yaşanmış olaylara dayanır. Bu olaylar genellikle aynı motif etrafında toplanırlar: doğaüstü güçlerden kaynaklanan boş inanlar ve onların sonucu olarak ortaya çıkan kollektif korku. Bu korku öğesi, okültizm ve büyücülükten mistisizm ve lirizme kadar uzanan çeşitli görünümmler altında karşımıza çıkar. Ramuz'nün kahramanlarının büyük çoğunluğu, çevrelerinde yaşanan olaylarda gizli anlamlar arayan, insan yazgısının mutlak egemenliğine inanan yalın ve sıradan kişilerdir. Bu insanlar, anlayamadıkları durumları açıklayabilmek için içgüdüsel olarak bazı gizli güçlerin varlığına inanırlar ve bu güçlerin belirtilerini doğada aramaya koyulurlar. Tıpkı sevgi ve güven arayan çocuklar gibi içinde yaşadıkları evrenin sağlamlığına ve onu dönendiren bir kurulu düzenin varlığına inanmak isterler. Kendi sınırlı varlıklarının ancak böyle bir düzen içinde anlam kazanacağına inanırlar. Örneğin güneşin her gün yeniden doğuşunu, ya da mevsimlerin değişimini kutsal bir varlığın somut belirtileri olarak görürler. *Si le Soleil ne revenait pas* adlı romanda, bir sabah güneşin doğuşunun gecikmesinin köy halkı üzerinde yarattığı korku ve umutsuzluk son derece gerçekçi ve pitoresk bir dille anlatılır. Valais köylüleri, çevrelerinde gözlemledikleri diğer doğal olayları da akıl ve bilgi yoluyla çözümleyemedikleri için bir takım doğaüstü güçlerin varlığıyla açıklamaya çalışırlar. Bu ilkel diyebileceğimiz insanların doğaüstü güçlere duydukları içtenlikli inanç, metafizik düşüncesini ve kollektif korkuyu da beraberinde getirir. Onlar için doğaüstü güçler,

içinde yaşadıkları dünyanın ötesinde varolan bir gerçeğin kanıtıdır. Yeryüzünde olup biten her şey ye insanların başına gelenler, bu güçler sayesinde anlam kazanırlar. Böylece doğaüstü güçler kutsal bir içerik ve efsanevi bir görünüm kazanmış olurlar. Ramuz'nün kişilerinde bilinç-altına yerleşmiş olarak yaşayan bu gizli inanç, Antikite'de rastladığımız ve kaynağını animist düşüncede bulan mitosları andırır.

Yöre halkını egemenliği altına alan boş inanların somut belirtilerini ise onları derinden sarsan kollektif korkularda buluyoruz. Çevrelerinde duyumsadıkları bir takım uğursuz, yıkıcı, felaket getirici güçler karşısında alman tavır hiçbir zaman bireysel olmamıştır. Aranılan çözüm yolunda ya da belirlenecek tutumda hep ortak davranış söz konusudur. Bilmedikleri, açıklayamadıkları her şeyden birlikte korkar, birlikte kaçar, birlikte önlem almaya çalışırlar. Dağlardan gelen en ufak gizemli mesaj, en küçük somut belirti, tüm köylü tarafından gündeme getirilir, tartışılır ve ortak tavır belirlenir.

Bilinmeyene karşı duyulan bu korkuda bazen gizli bir zevk te bulur köylü. Derinliklerine sokulup yaşadıkları dağların getirdiği dehşet ve yıkım, sanki onların yaşantısının bir parçası, hattâ bir gereksinimi olmuştur. Ramuz'nün yapıtlarının çoğunda hep bu ikilem vardır: bir yanda, kavrayamadıkları, bununla birlikte yenededikleri güçler karşı* smdâ duydukları korku ve dehşet, diğer yanda bu gerçek önünde takındıkları stoik tavır, mistik bir kadercilik. Ramuz romanlarında bu ikilemi aşp daha derinlere inmiş, insanın özünde ve varoluşunun temelinde yatan iki gerçeği, sevme ve sevilme gereksinimi ile ölüm korkusunu da doğaüstü ögesiyle birlikte yermeyi başarmıştır. 1904 tarihli *Günlüğünde* şöyle der:

"Beni ilgilendiren iki şey vardır yalnızca: sevgi ve ölüm. Yaşamın olağanlığının dışında kalan her şey dikkatten uzak tutulmalıdır!".

Böylece Ramuz'deki doğaüstü teması onda rastladığımız diğer iki önemli temayla, sevgi ve ölüm temasıyla bütünleşir. Doğaüstü kavramında gördüğümüz şeytansı yan ölümü çağrıştırırken, okültizm ve ispiirtizma öğeleri, gizemli bir dünyada sevgiyle kucaklaşır.

Ramuz'nün, dış gerçekle insanın iç dünyası arasında, ya da kollektif bilinçaltı ile gerçek yaşam arasında sezindiği iletişim, yapıtlarında her şeyi içine alan simgesel bir evren yaratmasına neden olmuştur. Çeşitli

1 Charles-Terdinand RAMUZ, *Journal*, in *Oeuvres compltes*, Lausanne, Rencontre, 1967, cilt. II, s. 987.

duygu ve heyecanların tutarsız gibi görünen, ancak hep aynı amaca yönelik bir çizgide birleştiği bir evrendir bu. Onun bu evrende gerçekleştirmek istediği şey, somut dış dünya ile düşünceler dünyası arasındaki kopuk bağları yeniden kurmaktır. Ramuz'nün Valais bölgesindeki köyleri adım adım dolaşip, haftalar hattâ aylarca köylüler arasında kalarak onların anlattıkları yaşanmış öyküleri konu edinirken amacı, onlarda bulduğu kolektif bilinçaltı ile mitos öğelerini birleştirerek bilinmeyi keşfetmeye çalışan otantik bir yapıt yaratmaktır. Sonuçta, tıpkı bir simyacı gibi, halkın inandığı doğaüstü gerçeğini sanatsal yaratıya dönüştürmeyi başarmıştır

Albert Beguin'in *L'Ame romantique et le reve* adlı yapıtında dediği gibi, "şiiirsel anlamlar dinsel ve profetik anlamlar arasında her açıdan sıkı bir yakınlık vardır. Şair düzenler, toparlar, seçer ve yaratır, -fakat neden şu şekilde değil de bu şekilde yaptığını o da bilmez"².

Şiirin esin kaynağı ile inançlı kimsenin tanrısal esin kaynağı arasındaki benzerlik, şair ya da sanatçıya, bu birbirinden farklı iki alanı sanat yoluyla bağdaştırma olanağı kazandırıyor. Romantik dönemden günümüze değin şair ya da genel anlamda sanatçı, varlığını yapıtında kanıtlamaya çalışırken estetik yaratıya deneyüstü bir boyut kazandırmıştır. Modern sanatlarda gördüğümüz "kutsal" saplantısının ilkel insanda rastladığımız doğaüstü inancıyla aynı içgüdüsel gereksinimin sonucu olarak ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Kuşkusuz gösterge ve belirtileri birbirinden farklıdır,

Ramuz'nün yapıtlarına egemen olan doğaüstü öğesini, öyküleri ve romanları olmak üzere iki gurup altında inceleyeceğiz. Çünkü bu tema her iki gurupta farklı içerik ve amaçlarla karşımıza çıkıyor.

I- Öyküleri:

Ramuz doğaüstü temasını ilk kez kısa öykülerinde, estetik kaygıdan uzak, doğal biçimde kullanmıştır. Bu öykülerdeki amacı, yapıtına heyecan verici bir boyut kazandırmaktır. Romanlarında ise okültizm, büyüculük ve boş inan gibi öğeler doğal biçimde değil, estetik yaratıya hizmet etmek ve tanrısal esinle sanatsal esini bağdaştırmak amacıyla ortaya çıkarlar. 1908 ve 1910 yılları arasında yayımlanan *Nouvelles et Morceaux* adlı yapıtında yer alan kısa öykülerde okült öğe oldukça

2 Albert BEGUIN. *L'Arne romantique et le reve*, Paris, J. Corti, 1946, s. 207.

farklı amaçlarla kullanılmıştır. "Le Tout-Vieux" adlı öyküde ihtiyar Elie, her gece üzerine çullanan ve "koca ihtiyar" dediği kötü bir ruhun kurbanıdır. Geceleri yattıktan sonra gelip üzerine çöken bu kötü ruhu, işlediği günahlardan dolayı Tanrı'nın gönderdiğine inanarak kendini affettirmek için sürekli İncil'i okuyup Tanrı'ya yakarır. Ramuz, Ehenin, dinsel inançları doğrultusunda, işlediği günahların bedeli olarak değerlendirdiği bunalımını verirken onda patolojik nedenler araştırmaz. Yazarın olayı veriş biçimi, köylülerin algılayış biçimiyle aynıdır, ihtiyarın üzerindeki kötü ruhu kovmak ve ölüme karşı koymak için can çekişirken verdiği çaba, çevresinde onu seyreden üç kişiyi dehşete düşürüp kaçıır, çünkü aynı dinsel inançları paylaşan bu kişiler aynı sanrının etkisi altında kalmışlardır. Ramuz bu dehşet ögesini verirken psikolojik gerçeklik ve gerçeğe uygunluk sınırlarını aşıp somut bir biçimde gizem ve korkunun kol gezdiği bir dünyaya götürür bizi:

"O zaman boynunda tırnak izlerini andıran morluklar gördüler, izlerin sayısı bir elin parmakları kadardı. Yanında İncil'i duruyordu. Paramparça olmuş yaprakları rüzgarda savruluyordu"³.

"L'homme et les trois fantomes" adlı ikinci öyküde yine benzer bir durumla karşı karşıyayız. Ancak bu defa doğüstü güçlerin kurbanı, Elie gibi dindar ve dürüst bir köylü değil, inançsız bir kişidir. Peşini bırakmayan üç hayalet, pişmanlık duyup Tanrı'ya inanması için çevresinde dönüp dururlar. Aynı yapıttaki "La Punition par le Feu" adlı öykü ise bu kollektif psikolojinin daha farklı ve ilginç bir kesitini veriyor bize. İhtiyar Elie gibi gerçek birer dindar olan bu köylüler de zaman zaman köyde sebepsiz yere çıkıp kendi kendine sönen yangınların, onları cezalandırmak isteyen gizli bir gücün öfkesinden kaynaklandığına inanıyorlar.

"Bütün bu olanlarda bir giz saklı ve biz bunları, buradan, aşağıdan değerlendiriyoruz, oysaki doruk noktaları çok yükseklerde, bizden uzakta. Onları aramaya çalışmamalıyız. Yalnızca şunu bilmeliyiz ki bizim üzerimizde bir El ile yaşantımızı gözetleyen bir Göz var, bunlardan kaçabilmemiz olanaksız"⁴.

3 Bkz. Tuna ERTEM, "Koca İhtiyar", Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi -2, Haziran 1984, ss. 223—228, çeviri: C.F. Ramuz, "Le Tout-Vieux", *Nouvelles et Moreeaux*, in Oeuvres completes, agy, cilt, I, ss. 735—743.

4 C.F. RAMUZ, "La Punition par le Feu", *Nouvelles et Morceaux*, in Oeuvres completes, agy., cilt. I, s. 865.

Les Servants et autres Nouvelles'de yer alan "L'Enfant tombe" ile *Nouvelles'de* yer alan "Le Pere Antille" adlı öykülerde gene aynı temayı buluyoruz: insanların, işledikleri günahların bedelini ödemek için çeşitli felaketlere uğramaları. Kutsal adaletin, öbür dünyayı beklemeden bu dünyada gerçekleştiği inancı "Le Village brule" (1951 de yayımlanan son öyküler) adlı öyküde tekrar karşımıza çıkıyor. "La Cloche qui sonne toute seule" de ise kilisenin çanı dört gece arka arkaya gizemli bir biçimde çalar ve kimse bunun nasıl olduğunu anlayamaz. Tüm köy halkını korkuya düşüren bu olay okuyucuya da aynı huzursuzluğu yaşatır. Bu anomaliyi açıklayabilen tek kişi ise ihtiyar bir büyücü kadındır. Ramuz'nün yapıtlarında sık rastladığımız, görünmeyen dünya ile iletişim kuran insanlardan biridir bu kadın. Bu tür büyücü ya da safyürek olarak niteleyebileceğimiz kişiler, çevrelerinde önceleri kayıtsızlıkla karşılanırlar, hattâ çoğu kez hor görülürler. Ancak günün birinde can sıkıcı bir olayı açıklamak ya da önemli bir hizmette bulunmak gibi bir durum ortaya koyduklarında onlara ermiş gözüyle bakılır ama gene de belli bir korku ve tedirginlikle yaklaşılır. Bu tutum, kollektif insan psikolojisinin sonucudur. Normal zamanlarda insan, anlayamadığı şeyler üzerinde fazla düşünüp kaygıya kapılmaz, çünkü çeşitli işleri, eğlenceleri tüm vaktini doldurur. Buna karşılık, savaş, doğal âfetler, ekonomik krizler gibi olağanüstü durumların yaşandığı dönemlerde insanın güncel yaşantısı değişince boş inanlar ve gizli korkular ortaya çıkar.

"Kriz dönemlerinde, rastlantılar sonucu uygarlaşmış insanın yerini bütün dönemlerin temeli olan ilkel ve vahşi insan alır"⁵ diyor Ramuz.

Ramuz'nün köylüleri, toprağa daha yakın oldukları için, okültizm ve ispartizmaya şehirliden daha çok inanırlar. Aynı olguyu Yaşar Kemal'in romanlarında da görüyoruz. Uygarlıktan nasibini alamamış dağlık bölge insanının bilinçaltını keşfedip bu evreni onların gözü ile aktaran Yaşar Kemal'in romanlarının pek çoğunda (örneğin *İnce Memed*, *Yer Demir Gök Bakır*, *Ağrı Dağı Efsanesi*) Ramuz'nunkini andıran doğaüstü korku öğeleri vardır. Bu evrensel boyuttaki doğaüstü gerçeği Ramuz'nün yapıtlarında, daha önce de belirttiğimiz gibi, katı bir din anlayışı ve cezalandıran bir kutsal adalet inancından kaynaklanıyor. Öyle bir cezalandırma ki zaman zaman gizemli olsa bile hep adaleti ve doğruyu yansıtır.

Gene *Nouvelles et Morceaux'da* yer alan "Le Pauvre Vannier" adlı öyküde doğaüstü teması korku ögesi olarak değil, mistik bir öge olarak

5 C.F. RAMUZ, *Le Grand Printemps*, in *Oeuvres complètes*, a.g.y., c. II, s. 640.

kullanılmış. Elli yıldır köylüye sepet ören ihtiyarın gözleri görmez olunca müşterisi azalır ve köye yeni gelen genç bir sepetçi ile birlikte kazancını tümüyle yitirir. Açlık nedeniyle dağa çıkan ihtiyarın başına gelenler, aslında onun düş dünyasından kaynaklanır. Daha çok psikolojik amaçla yazmış olan öykü, sepetçinin bakış açısından okuyucuya aktarılır. Gerçek bir mucizedir onun başına gelenler. Bütün umutlarını yitiren ihtiyarın ölmek üzere gittiği dağ, ona yepyeni bir yaşamın kapısını aralar. Ancak örülecek sepeti olmayan bir cennet ihtiyar sepetçi için cennet değildir. Tüm yaşantısına anlam kazandıran işini kaybetmesi, yaşadığı büyük mutluluğa karşın onu ölüme götürür.

Les Servants et Autres Nouvelles'deki "Les Servants" adlı öyküde ise halkın iyi ve kötü cinlere olan inancına değiniliyor. Kuzey ülkelerinin halk kültüründe sık sık rastladığımız Cin-peri masallarını andıran bir öyküdür "Les Servants":

"içlerinden bazdan onları gördüklerini söylüyorlar; gözleriyle gördüklerini, bu parıldayan şeylerin ay ışığı değil, camdan yapılmış sakalları ve giysileriyle küçücük adamlar olduklarını, sanki esnek sürahiler içindeymiş gibi son derece rahat, tek ayakları üzerinde zıplayarak sizinle alay ettiklerini söylüyorlar"⁶.

Ramuz'nün öykülerinde gördüğümüz bu doğaüstü öğeler hep aynı amaca yönelik olarak verilmiş: akıl ve mantığı göz ardı ederek, yoğun heyecanların yaşandığı tedirgin edici bir ortam içinde kırsal kesim insanının kollektif psikolojisini vermek. Köylüler tarafından bizzat yaşanmış ya da tanıklık edilmiş bu olayları aktarırken herhangi bir açıklama getirmekten çekiniyor Ramuz. Bu ortak psikolojiyi, içinde yaşadığımız evrende göremediğimiz birtakım gizli güçlerin varlığını bir gerçek olarak kabul etmek ve onlardan korkmak olarak özetleyebiliriz. Günlük yaşamın ötesindeki gizleri bazı deneyimlerle keşfettiklerine inanan bu insanlar, kontrol altına alamadıkları doğa güçleri karşısındaki zayıflıklarını kabullenip, görünenin ardındaki büyük gerçeği olağanüstü işaretler sayesinde algılayarak yorumlar ve onlara boyun eğler.

Buraya kadar Ramuz'nün kısa öykülerinde gördüğümüz doğaüstü öğesi, şaşırtıcı ve etkileyici nitelikte basit halk inançlarını yansıtmaktan öteye gidememiştir. İlkel insanlarda rastladığımız, kökeni çok eskilere dayanan ve ortak halk bilincinden kaynaklanan animizm kalıntılarıdır

6 C.F. RAMÜZ, "Les Servants", *Les servants et autres Nouvelles*, in *Oeuvres completes*, a.g.y., cilt V, s. 777.

bunlar. Bilinmeyene karşı duyulan ilgi ve korku, giderek azalacağı yerde, Kalvenist inancın etkisiyle bu bölgelerde daha da yoğunlaşmıştır. Dağlık bölge insanının bilinçaltındaki çatışmalarının somut belirtileridir bu ögeler. Yukarıda değindiğimiz öykülerde, sanrı görme, kendi kendine telkin, kehanet gibi olayların altında yatan gerçek, köylünün duyduğu pişmanbklar, bastırılmış arzu ve duygular ya da bilinçsizce sahip olunan sado-mazoşist eğilimlerdir.

II- Romanları:

Doğaüstü ögesinin estetik amaca yönelik heyecan verici bir bütün olarak karşımıza çıkışı romanlarda gerçekleşiyor. Öykülerde, yalnızca bizi şaşırtmak ya da yaşanılan bir olayı otantik bir biçimde aktarmak için doğaüstü öğelere yer verilmişti. Ramuz'nün ikinci dönem yapıtları olarak adlandırabileceğimiz ve tarihleri bakımından 1914-1918 Savaşı'nın bunalımlı günlerine rastlayan *Le Regne de l'Esprit malin*, *La Guérison des Maladies*, *Les Signes parmi Nous*, *La Terre du del*, *Presence de la Mort*, *La Separation des Races* gibi simgeci romanlarında ise doğaüstü ögesine tamamen farklı bir amaçla yer veriliyor. Bu romanlarda doğaüstü, artık her şeyin ona bağlandığı temel öge olmaktan çıkmış, okuyucuyu büyüleyecek olağanüstü bir ortam yaratmaya katkıda bulunan yardımcı bir faktör durumuna geçmiştir. Mistik bir hava içinde, daha doğrusu efsaneler aracıyla ilkelden evrensele uzanış çizgisinde yer alır bu romanlar. Koyu bir umutsuzluğa düşen insanın, yazgısı önündeki yalnızlığını konu edinen *Aline*, *Jean-Luc persecute*, *Les Circonstances de la Vie* gibi öykü-romanları bir yana bırakacak olursak, ilk kez 1912 de yayımlanan *Aime Pache*'de doğaüstü ögesiyle karşı karşıya geliyoruz. Vaud'lu ressam Aime Pache, bunahma düştüğü bir gecede geçirdiği iç çatışmasının sonunda gerçek kimliğini bulur. Psikolojik bunalım olarak niteleyebileceğimiz bu olayın temelinde, görünen dünyanın ötesinde var olan bir başka dünyaya duyulan inanç yatar. Geçirdiği bunalım sırasında Aime Pache'in, yaşamını çoktan yitirmiş olan annesiyle yaptığı konuşmalarının, birtakım düşlere ya da anımsamalara dayandığını görüyoruz.

Aime Pache'tan hemen sonra yazılan *Sameul Belet*'de ise doğaüstü teması romanın sonunda, bilinçli bir şekilde basite indirgenmiş olarak, insan ile evren arasındaki mistik uyumu verebilmek için kullanılıyor.

ikinci dönem romanlarına geçiş niteliği taşıyan bu iki otobiyografik yapıtında Ramuz, boş inançların yüzeysel görünümü altında, dünya ile insanlar, ölümlerle canlılar arasındaki iletişimi verebilmek amacıyla doğaüstü ögesine başvuruyor, insanın bilinçaltında yer alan, evrenle bütünleşme gereksiniminin sonucu olarak ortaya çıkıyor doğaüstü. Yüzyıllardan beri kendilerine egemen olan içgüdülerin ve aldıkları dinsel eğitimin gereği olarak bu insanlar bilinçsiz bir şekilde metafizik yalnızlıktan kaçmaktadırlar. Onların evrenle aralarında oluşturdukları bağ, bu iki yapıtta korku ve sevgi biçiminde ortaya çıkıyor.

Atalarının geleneklerine sıkı sıkıya bağlı ve soyaçekim özelliklerini yoğun bir biçimde yansıtan bu topluluklarda, insanları birbirlerine ve yaşadıkları çevreye daha da yakınlaştıran ortak yazgı düşüncesini Ramuz, Birinci Dünya Savaşı sırasında yazdığı simgeci romanlarında ele alır. Bu romanların konusu, *Aime Pache* ve *Samuel Bebe?de* olduğu gibi kişisel yazgılar değil, insanların ortak yazgısıdır. *Le Regne de l'Esprit* maZire'de hiç kimse köyün üzerine çöken uğursuzluğun dışında kalmaz. Gene *La Grande Peur dans la Montagne'da* üç beş kişinin neden olduğu felaketin günahını tüm köy halkı birlikte öder. Doğadan gelen yıkım karşısında güçsüz olduğunu bilen insan, hep birlikte boyun eğmeyi yeğler.

1914-1922 yılları arasında Ramuz'nün dikkati, ortak yazgı düşüncesi üzerinde yoğunlaşır. İnsanların, evrenle aralarındaki ilişkiyi açıklayabilecek kişilere gereksinimi vardır. *Joie dans le CieZ'deki* Therese Min ve *Separation des Races'daki* Manû gibi safyürek insanlar bu yeteneğe sahiptirler. *Le Regne de l'Esprit malin'deki* Marie Lude ile *La Gueriso des Maladies'deki* Marie Grin, yeryüzü ile gökyüzü arasında dindar ve mistik bir bağ oluşturan aracı görevini üstlenmişlerdir. Böyle bir mistisizm ateşli bir dünya sevgisini ve insanlığın ortak yazgısına duyulan güven ve umudu beraberinde getirir. *Le Regne de l'Esprit maliri'de* şeytan ruhlu Branchu, ölü bir kadını diriltir; kendisini çarmıha germek isteyenlerin elinden kurtularak doğaüstü bir güce sahip olduğunu kanıtlar. Son sahnedeki mucize, bu iki olayı geride bırakarak insanı daha büyük hayrete düşürür. Branchu'nün göz boyayıcı şarlatanlığı üzerine gelen safyürekli köylü kızı Marie Lude'ün varlığı onu felce uğratıp geriletebilmiş ve ansızın çakan bir şimşekle ortadan kaybolan Branchu'nün gidişiyle şehir, içine düştüğü büyü ortamından kurtulmuştur. Bu şeytan ruhlu adamın köylüler tarafından çarmıha gerildikten sonra mucizevi bir biçimde kurtuluşu şöyle anlatılır:

"Ortalıkta hiç ses yoktu. Meydan boştu. Adam ortada ayakta duruyordu. Vücuduna, bacaklarına bağlanan ipler yere düşmüştü. Yataktan yeni kalkmış birisi gibi dipdiri idi. Elbiselerinde ne bir leke ne de bir yırtık vardı. Etrafına bakarak gülüyordu."⁷

Le Regne de l'Esprit malin'deki doğaüstü teması Ramuz'nün, heyecan verici bir ortam yaratmak için duyduğu yoğun arzudan kaynaklanıp evrensel bir boyutta son buluyor. Ramuz bu romanda temiz yürekli insanı yüceltirken, insanlığın mutlu geleceğine, olan inancını vurguluyor. Okuyucuya olağanüstü duygular yaşatabilmek için son derece çarpıcı öğelere başvuruyor. Bu romanda, görünen dünya ile görünmeyen dünya arasında iletişim kuran iki aracı vardır: Birisi Marie Lude, diğeri ise Luc. Luc, görünen dünya arkasına gizlenen görünmeyen gerçekleri sezinen bir peygamber, bir yalvaçtır. Kehanetleriyle halkı kızdırıp yalnızlığa mahkum olmuştur. Son derece dindar bir ruhtan kaynaklanan aşırı duyarlılığı, onu uçsuz bucaksız bir gerçekliğin içine itmiştir. Ramuz bu aşın dindar simgecilikten vazgeçince, Luc yerini, "ara yapıt" diye adlandırabileceğimiz *Passage du Poete*'deki Besson'a bırakır. Aynı zamanda şair olan yoksul sepetçi Besson, uğradığı her yere huzur ve mutluluk tohumlarını saçar. Güncel yaşantının ötesindeki yaşamı besleyen kaynakları keşfedebilmiş, yanlışlıkların ve umursamazlıkların üstesinden gelmiş bir kişidir Besson. O da Marie Lude gibi, kendi varlığından kaynaklanan ışıkları yayarak etrafına. Marie Lude ve Marie Grin'de gördüğümüz kurtarıcı yetenek, Luc'teki yalvaçlıkla birleşerek Besson'un kişiliğinde yoğunlaşmıştır. Bu romanda yaratılan ortam ise dinsel olmaktan çok, spiritualist bir ortamdır. Besson'un gördüğü şeyleri herkes onunla birlikte görmeye başlar:

"Görülmeyen şeyler söylüyor bize, çünkü onları kendinde görüyor"⁸.

Besson'un toplumdaki işlevi, şairin ve şiirin önemini vurgulamaktadır. Bu yoksul sepetçi, şairin simgesi olarak karşımıza çıkar. Onun şiiri, çevresindeki her şeye duyduğu sevgi ile, yaptığı işe duyduğu saygıdan doğar. Besson'un mucizeleri, Marie Grin'inkiler gibi dinsel kökenli değildir, daha çok insana ve içinde yaşadığımız dünyaya dayalıdır. Onun amacı, insanları, altında ezildikleri kötülüklerden kurtarmak yerine, yaşadıkları dünyayı onlara sevdirmektir. Her şeyden önce sevmeyi öğretir insanlara:

7 C.F. RAMUZ, *Le Regne de l'Esprit malin*, in *Oeuvres completes*, a.g.y., cilt. II, s. 991.

8 C.F. RAMUZ, *Passage du Poete*, in *Oeuvres completes*, a.g.y., cilt. III, s. 442.

"... öbür yaşamda söyleyemedikleri, söylemeye cesaret edemedikleri şeyler söylüyorlardı. Önemli olan, temel olan, sevilen hiçbir şey orada söylenmemiştir; çevremiz hep gizem duvarlarıyla örülüydü"⁹.

Ramuz, *Passage du Poete*'le birlikte, *Le Regne de l'Esprit malin* ve *La Guérison des Maladies*'de gördüğümüz mucize ortamını terk ediyor. Yeniden bulduğu uyum ortamı içinde rahat bir dinginlik yaratıyor. Bundan böyle doğaüstü ögesi, basit bir gerçeğin daha derin bir üst gerçeğe dönüşmesinde etkin oluyor. Bu üst gerçek, şiirsel bir renkle karşı* miza çıkıyor. *Passage du Poete*, *Le Regne de l'Esprit malin*'le başlayan çizginin son halkasını oluşturur ve Ramuz'nün gerçek amacını gizleyen mistik öğelerden kurtulmuş bir yapıttır. Besson'un bize verdiği mesaj dinsel simgecilikten kurtulmuştur artık: cennet ve cehennem, umut ve ve umutsuzluk, ölüm ve yaşam insanın kendisindedir. Bu, insanı yüceltmeye yönelişin örneklerini başka yapıtlarda da görüyoruz. Ramuz'nün son dönem yapıtları arasında yer alan *Derborence*'taki Therese, kocasını, dağda uğradığı kötü ruhların etkisinden kurtarmak için Marie Lude gibi sihirli bir yola başvurmaz. Yalnızca bir eş olarak görevini yapar. İnsanın, dış dünya ve kendisiyle barışık, uyumlu bir ortam içinde yaşayabilmesi için mucizelere gereksinimi kalmamıştır.

Ramuz romanlarında, kurtuluşu Tanrı'yı ve onun yarattıklarını sevmekte arayan iyi yürekli kişilerin dışında, ölümün gücünü yansıtan kötü ruhlu insanlara da yer veriyor. *Le Regne de l'Esprit maim*'deki şeytansı Branchu ile başlayan bu geleneği, *Si le Soleil ne revenait pas* da Anzevui, *Derborence*'ta. Plan, *La Grande Peur dans la Montagne*'da Clou sürdürüyor. Branchu'den Clou'ya uzanan çizgide, gittikçe daha basite ve daha gerçeğe yönelen bir gelişme görüyoruz. Clou, Anzevoui ve Plan, diğer insanları korkuturlar, çünkü onların korktuklarından korkmazlar. Dağda ya da şehirde herkesi dehşete düşüren gizli güçler ve kötü ruhlardan korkmak yerine, özellikle Clou, diğer insanları tedirgin etmekten sadistçe zevk duyar. Kötü bir insandır Clou, ama o da Besson kadar gerçektir.

Ramuz'nün yukarıda sözünü ettiğimiz kahramanları, içinde yaşadıkları evreni kendi algılayışları doğrultusunda çizerler. Besson, Clou ve Caille'in çevrelerine yaydıkları iyi ya da kötü işaretler, her birinin kendi evreninin simgeleridir. Yarattığı kahramanların dışında bizzat Ramuz de bir sanatçı olarak bize bazı işaretler verir,

"Çevremizdeki varlıklar sessiz değillerdir. Onların da bize iletecek mesajları vardır"¹⁰ der.

Ramuz'nün burada değinmek istediği şey sanatsal yaratının gizemidir. Sanatçının, gerçekleri olduğu gibi değil, algıladığı gibi, birtakım simgeler aracılığı ile verdiğini söylemek ister. Zaten gerçek sanatçı, bir anlamda doğaüstü diyebileceğimiz tanrısal güce sahip bir yaratıcı değil midir? Evreni herkesin gözüyle değil, kendi gözleriyle gören kişidir sanatçı.

Ramuz'nün romanlarında rastladığımız doğanın gizli işaretlerini, ilk bakışta şairin lirik düş gücünün ürünü olarak değerlendirebiliriz. Ancak aynı özellikler Günce'sinde de karşımıza çıkıyor. Doğa ile insanların basma gelenler arasında bir yakınlık, bir kaynaşma kurduğunu görüyoruz Günce'sinde. Tüm bunları, yazarın, içinde yaşadığı kapalı çevrede egemen olan boş inanların bilinçaltına yerleşmesi ya da yaşadığı yoğun heyecanların sonucu olarak açıklayabiliriz.

"Savaş yapılması gerekmişti, dayanak dışarıdan gelmiş, koşullar kendi kendine hazırlanmıştı, göksel olaylar kendini gösterdi; gölün kararışını, korkunç rüzgarı, sekiz gün boyunca dinmeyen ve sanki bize "dikkat et" der gibi uğuldayan fırtınayı anımsıyorum. Henüz bir şeyin farkında olmadığımız bir sırada her yerden işaretler geliyordu; suların korkunç sesi artık bizi uyutmuyordu"¹¹.

Ramuz'nün romanlarında karşımıza çdcan bir başka olgu da olaylarla kutsal kitap kişileri arasında kurulan iletişimidir. *La Guersion des Maladies*'deki Brûlee, Marie-Madelaine'i yardıma çağırır, *Le Regne de l'Esprit* maKn'deki son mucize, kıyamet günündeki yeniden canlanışı anımsatır. Branchu'nün yarattığı mucizeler Cana'yı düşündürür.

"Bir fıçı mı boşalmıştı, adamın ona dokunması yeterliydi, yeniden doluyordu fıçı"¹².

Ramuz'nün, sanatının doruk noktasına ulaşmış son dönem yapıtları arasında yer alan *Amour du Monde'da* olağanüstü güzellikteki balık avı sahnesi de Kutsal Kitap'taki cennet görünümünü çağırıştırıyor.

Bununla birlikte, kutsal kitabı anımsatan tüm bu görünümler dünyasal bir kesit içinde verilmişlerdir. Leo Spitzer'in dediği gibi "Ramuz'nün mistisizmi deneyüstü değil dünyasal bir boyut taşımaktadır"¹³

10 a.y., s. 435.

11 C.F. RAMUZ, *Le Grand Printemps*, in Oeuvres completes, a.g.y., cilt. I I , s. 653.

12 a.y., s. 662.

13 Leo SPİTZER, "Le style de C.F. Ramuz: le Raccourci mystique", *Agonia*, 1944, s. 22.

Bu yargının kanıtını *Terre du CieVde* görüyoruz. Ölülerin yeniden dirilişini konu alan bu allegorik romanda mistik ve deneyüstü bir ortam beklerken, daha somut ve daha dünyasal bir hava buluyoruz. Buradaki kişilerin topraktan dirildikleri anda karşılarında buldukları şey, kendi ülkeleri, kendi tarlaları, kendi evleridir:

"Her gün yinelenen şey, pembe kızıl renkler ve bacalardan çıkan hoş kokular arasında çöken huzurlu akşam saatleriydi; kapdar açılıp kapanıyor, küçük kızlar otlaktan keçileri almaya gidiyorlardı; Pierre Chemin kapısının önünde oturmuş piposunu tütürüyordu"¹⁴.

Ramuz, yapıtlarında yer verdiği deneyüstü öğesinin karşısına sürekli olarak gerçekçi betimlemeleri ve insana özgü küçük mutlulukların getirdiği coşku ortamını koymuştur. Günlük yaşamın kaygılarını, çabalarını yücelten bir ezgi gibidir onun yapıtları. Belki de Ramuz'nün gerçekleştirmek istediği şey, doğaüstü temasını dolaylı ve satirik bir biçimde aracı gibi kullanarak gerçeğin savunmasını yapmaktı. Çünkü onun kişileri, yalnızca sevdikleri ve bu dünyada yaşadıkları gerçeklere eğilim duyarlar. Öbür dünyaya besledikleri inanç, sahip oldukları şeyleri ölümsüzleştirmek gibi bencil bir arzudan kaynaklanır. Ölümsüzlüğe duydukları meyil belki de bir aldatmacadan ibarettir. Mutluluğa, ancak mutsuzluktan geçerek erişeceklerine inanırlar. Ramuz, insanın gerçek varlığının bu dünyaya ait olduğunu bildiğinden, *Terre du CieVde* doğaüstü ve deneyüstü öğeleri bir kenara bırakıp göksel yaşantıyı yeryüzüne indirmeyi deniyor.

Doğaüstü temasının giderek etkinliğini yitirmesini, farklı tarihlerde yazdan üç destansı romanın gelişim çizgisinde gözlemliyoruz: *Le Regne de l'Esprit malin'de* yazar, ortaya çıkan tüm felaketleri şeytansıbir gücün ürünleri olarak yorumlamamızı istiyor. *Les Signes parmi iYous'da* olayları Caüle yorumluyor. *La Grande Peur dans la Montagen'da*. ise üç ayrı görüş açısı çıkıyor karşımıza: Caille gibi mistik bir açıklama getiren Barthelemy'nin görüşü; kişisel çıkarları uğruna boş inançları körükleyen Clou'nun görüşü ve nihayet olup bitenlerin gerçek anlamını aydınlatmaya çalışan yazarın görüşü. Birinci romanda verilmek istenen dinsel içerik okuyucuya fazla inandırıcı gelmiyor. İkincisinde, romanın daha hızlı ilerleyen akışı içinde yerimizi alıyor, olaylarla birlikte yürüyor, onların sona ermesiyle, ağırlıkları altında ezildiğimiz baskıdan kurtuluyoruz. Üçüncü romanda ise roman kişileri üzerine çöken usdışı korku

14 C.F. RAMUZ, *Terre du Ciel*, in *Oeuvres completes*, a.g.y., cilt. I I I , s. 126.

bizi de etkisi altına alıyor. Çünkü orada geçen olaylar, kollektif bir psikolojinin yansıması olarak karşımıza çıkıyorlar.

Teknik açıdan, Ramüz'nün, lirik bir ortam yaratmak istediği simgeci romanlarında, destansı bir anlatımla verdiği olgunluk dönemi yapıtlarındaki kadar başarılı olduğunu söyleyemeyiz. Örneğin *La Guerison des Maladies'de* saf yürekli Marie Grin'in, kasaba halkının tüm hastalıklarını teker teker üzerine aldığı anlatılan mucize sahnelerinin sık tekrarı, romandaki heyecan ögesini zayıflatıyor. Epik anlatıma daha uygun düşen bu tekrarlar, lirik bir ortam yaratmak için kullanıldığında aynı etkiyi uyandırmıyor.

Ramüz'nün başyapıtlarından biri olan *La Grande Peur dans la Montagne'Aa*. ise her iki açıdan da mükemmele eriştiğini görüyoruz. İntanın doğa güçleri karşısındaki zayıflığını trajik bir içerikle sergilerken, sık sık başvurduğu tekrarlara dayanan destansı anlatımı ile romanın özünü destekliyor. Öz ve biçim arasında sağladığı bu uyum, Ramuz'yü, Henri Bosco ve Jean Giono gibi dağ edebiyatının diğer temsilcilerinin önüne geçirmiştir. Giono, *Batailles dans la Montagne* adlı romanında, köyü yerle bir eden sel felaketini verirken olayı doğal boyutu içinde aktarıyor, köylülerin inançları ile bu felaket arasında bir bağ kurmuyor. Oysa *La Grande Peur dans la Montagne'i* okurken, tekrarlanan her sözcükte yuvarlanan kayaların ağırlığını duyuyor, köylülerin soluk kesen korkusunu onlarla birlikte yaşıyoruz.

Sonuçta, doğaüstü sözcüğünün Ramüz'nün yapıtlarında oldukça esnek bir terim olarak kullanıldığını söyleyebiliriz. Pek çok yapıtta mistik ya da spiriteuel bir ortamı anlatabilmek için birbiriinden farklı durumlarda karşımıza çıktı. Diğer bazı yapıtlarda bir ruh halini ya da bir ortamı belirtmek için okült anlamda kullanıldı. Giderek mitolojik bir renge büründü.

Çevresindeki insanı ve onun içinde yaşadığı evreni sürekli gözlemleyen Ramuz, Valais köylerini egemenliği altında tutan mitoslar ve inançlar doğrultusunda, doğaüstü temasını yapıtlarında bir leitmotif gibi işlemiştir. Bunu da yalnızca estetik amaçla yapmıştır.

KAYNAKÇA

BEAUJON Edmond, *La Vision du Peintre chez Ramuz*, Neuchatel, 1954.

BEGUIN Albert, *L'Ame romantique et le Reve*, Paris, J. Corti, 1946.

- COURTHION Pierre, *L'Originalité de CF. Ramuz*", Europe, cilt. XIII, ss. 127—130.
- DICHAMP Maxence, *Ramuz ou le Gout de l'Authentique*, Paris, La Nouvelle Edition, 1948.
- ERTEM, Tuna: "Koca İhtiyar", Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi-2, Haziran 1984, ss. 223—228.
- KOELLA Charles, "CF. Ramuz: A la Recherche de l'Ame primitive", PML-A 1932, cilt. XLVII, ss. 1193—1200.
- NICOD Marguerite, *Du Réalisme a la Realite*, Geneve, Droz, 1966.
- RAMUZ, Charles-Ferdinand, *Oeuvres completes*, Lausanne, Rencontre, 1967
- SPITZER Leo, "Le Style De CF. Ramuz: la Raccourci mystique", Agonia, 1944, ss. 19—24.
- VOYENNE Bernard, *Ramuz ou la sainteté de la Terre*, Paris, Juliard, 1948.
- ZERMATTEN Maurice, *Connaissance de Ramuz*, Lausanne, Librairie F. Rouge, 1947.